

УДК: 336.2

Маріанна КОЩИНЕЦЬ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО КОНТРОЛЮ ЗА СПЛАТОЮ СУДОВОГО ЗБОРУ

Резюме. Стаття присвячена питанням контролю за сплатою судового збору, зокрема необхідності встановлення відповідного порядку та забезпечення оперативного обліку надходження, повернення та відшкодування коштів судового збору. Досліджено питання справляння державного мита при зверненні громадян до суду як попередника судового збору. Запропоновано власне бачення організації оперативного обліку за сплатою судового збору, механізму його зарахування до спеціального фонду державного бюджету України. Детально описано взаємодію головних розпорядників бюджетних коштів у судовій владі, зокрема Державній судовій адміністрації України і Державній казначейській служби України щодо забезпечення контролю за сплатою судового збору. Чітко визначено, що первинним суб'єктом контролю за сплатою судового збору повинен бути апарат відповідного суду, працівники якого за допомогою автоматизованої системи документообігу здійснюватимуть його оперативний облік. Зазначено, що до повноважень управління аудиту Державної судової адміністрації України слід віднести перевірку повноти та своєчасності надходження коштів судового збору на кореспондентські рахунки судів. Запровадження, відповідних положень, на думку автора, дозволить оперативніше контролювати як надходження судового збору, так і здійснювати його ефективно використання на потреби правосуддя. Як напрям подальших наукових досліджень автором запропоновано розвиток окремих положень щодо нормативного закріплення розміру судових витрат, що фінансуються за рахунок судового збору.

Ключові слова: контроль, облік, судовий збір, бюджет, автоматизована система документообігу суду.

Marianna KOSHCHYNETS

PROBLEMATIC ISSUES OF CONTROL OVER THE PAYMENT OF COURT FEES

Summary. The article is devoted to the issue of control over the payment of court fees, including the need to establish an appropriate manner and to ensure operational records of incoming costs, return and refund money of the court fee. In particular, the author studies the question of levying duty on the state when citizens appeal to the court, as the predecessor of court fees. In addition, the author's own vision of operating the accounting records for the payment of court fees, the mechanism of their admission to the special fund of the State budget of Ukraine, taking appropriate action in case of returning or refunding of the court fee is offered. A detailed description of the interaction of key spending units in the judiciary, including the State judicial administration of Ukraine with the State treasury service of Ukraine to ensure control over the payment of court fees is provided. The author clearly states that the primary subject of control over the payment of court fee should be the unit of the relevant court staff who, using automated court workflow system which reflects the initial registration, will perform the accounting records. Also, in the article the issue that will investigate the management of audit of the State judicial administration of Ukraine on the completeness and timeliness of court fee revenues to the correspondent court accounts is highlighted. The implementations certain requirements, the author believes, will help entities that monitor the flow of court fees promptly conduct its accounting income and returns (refunds) and contribute to further effective use of these funds for justice. As a direction for further research by the author proposed the development of certain principles of normative regulation control procedures for collecting court fees in the judicial system is proposed by the author.

Key words: control, accounting, court fees, budget, automated workflow system of court.

Постановка проблеми. Після набрання чинності Закону України «Про судовий збір» (1 листопада 2011 року) [8] єдиною формою компенсації витрат, пов'язаних із забезпеченням розгляду справ у судах, викликом учасників процесу, виготовленням та надсиланням копій процесуальних документів став виключно судовий збір.

Водночас, статтею 9 Закону України «Про судовий збір» [8] визначено, що для забезпечення здійснення правосуддя використовуються кошти, які були сплачені як судовий збір, тобто покриття видатків, пов'язаних із розглядом справ судами здійснюється за рахунок коштів, які мають спрямовуватися на зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки, впровадження електронного цифрового підпису.

Як відомо, судовий збір справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат.

У той же час, постає питання, на кого покладається відповідальність за своєчасність та повноту внесення до спеціального фонду державного бюджету судового збору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, слід констатувати, що відповідні нормативно-правові акти з порушеного питання відсутні, а відтак і наукових напрацювань щодо вирішення згаданої проблеми не запропоновано.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу чинної нормативно-правової бази, що дає можливість порівняти як унормовані питання щодо податків та інших платежів до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється органами державної податкової служби України, зокрема державного мита, яке сплачувалося у судах до введення судового збору та запропонувати власне бачення здійснення контролю за сплатою судового збору у судах.

Виклад основного матеріалу. Зазначаємо, що наказом Державної податкової адміністрації від 18.07.2005 № 276 затверджено Інструкцію про порядок ведення органами державної податкової служби оперативного обліку платежів до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється органами державної податкової служби України [3].

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 21.01.93 N 7-93 «Про державне мито» [6] платники державного мита несуть відповідальність за правильність його стягнення, а також за своєчасність і повноту зарахування до бюджету, передбачену законодавством.

Суми державного мита, не сплачені чи сплачені в неповному розмірі підприємствами, установами, організаціями й окремими громадянами за вчинення в їх інтересах дій і видачу їм документів стягуються з них органами, на які покладено справляння мита.

За несвоєчасне або неповне зарахування державного мита до бюджету справляються пеня та штрафи відповідно до закону.

Контроль за дотриманням чинного порядку справляння державного мита та повноти і своєчасності внесення його до бюджету здійснюють Міністерство фінансів України, Головна державна податкова інспекція України, місцеві фінансові органи та державні податкові інспекції.

Районні (міські) фінансові відділи й державні податкові інспекції в районах (містах) передбачають у планах своєї роботи і проводять не менше одного разу на рік ревізії й перевірки з зазначених питань в усіх органах, які справляють державне мито і розташовані на території відповідного району (міста).

Положеннями статті 368 Цивільний процесуальний кодекс України [9] визначається порядок звернення судових рішень до виконання. Питання, пов'язані із зверненням судового рішення до виконання, вирішує місцевий суд, який розглянув справу. Зокрема, виконавчі документи про стягнення судового збору надсилаються судом до місцевих органів державної податкової служби. Це суд робить з власної ініціативи в інтересах держави.

Положеннями статті 116 Господарського процесуального кодексу України [1] передбачено, що виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом. Наказ видається стягувачеві або надсилається йому після набрання судовим рішенням законної сили. Накази про стягнення судового збору надсилають до місцевих органів державної податкової служби.

У виконавчих провадженнях про стягнення сум у доход Державного бюджету України стягувачем є орган, за позовом якого судом винесено відповідне рішення, або орган, який відповідно до закону прийняв таке рішення. У виконавчих провадженнях про стягнення у доход Державного бюджету України судового збору (державного мита) стягувачем є орган державної податкової служби.

Якщо в наказі господарського суду передбачено стягнення до державного бюджету державного мита, цей наказ надсилається до місцевих органів Державної виконавчої служби. У таких випадках відповідний орган Державної податкової служби вважається стягувачем за наказом.

Відповідно до положень статті 1 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» до системи органів державної податкової служби належать: Державна податкова адміністрація України, державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах [7]. За змістом статті 4 цього ж Закону до місцевих органів державної податкової служби віднесені державні податкові інспекції у районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонні та об'єднані

державні податкові інспекції. Отже, наказ про стягнення до державного бюджету надсилається одному із зазначених місцевих податкових органів за місцезнаходженням сторони, з якої слід стягнути державне мито.

Положеннями статті 258 Кодекс адміністративного судочинства України [5] визначається порядок звернення судових рішень в адміністративних справах до примусового виконання. Зокрема, частиною третьою цієї статті передбачено, що виконавчий лист про стягнення судового збору надсилається судом до місцевих органів державної податкової служби.

Крім того, положеннями пункту 2.3.1. Інструкції про проведення виконавчих дій, затвердженої наказом Мініюсту від 15.12.1999 № 74/5 [4], також передбачено, що у виконавчих провадженнях про стягнення сум у доход Державного бюджету України стягувачем є орган, за позовом якого судом винесено відповідне рішення, або орган, який відповідно до закону прийняв таке рішення. У виконавчих провадженнях про стягнення у доход Державного бюджету України судового збору (державного мита) стягувачем є орган державної податкової служби.

Разом з тим, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 106 «Деякі питання ведення обліку податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету» контроль за справлянням судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України покладено на Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди та Державну судову адміністрацію України (далі – ДСА України), яка відповідає за організаційне забезпечення судів [2].

Однак до цього часу документу, який би регулював питання контролю за справлянням судового збору, не прийнято.

На нашу думку, у такому нормативно-правовому акті, який має затвердити голова Державної судової адміністрації України мають міститись наступні положення.

Оперативний облік судового збору повинен проводитися апаратами судів. Персональна відповідальність за ведення оперативного обліку судового збору покладається на керівників апаратів.

Внесення даних, облік і складання звітності щодо судового збору повинно здійснюватися апаратами судів із використанням автоматизованої системи документообігу суду (далі – АСДС) з моменту надходження платіжних документів до суду, що забезпечує єдиний технологічний процес уведення, опрацювання даних та контролю за ними.

Всі операції щодо обліку судового збору реєструватимуться в АСДС працівниками апарату судів у хронологічному порядку з фіксацією користувача, дати та часу внесення інформації.

Облік операцій в АСДС повинен проводитися із використанням реєстру ідентифікаційних кодів платників судового збору (ЄДРПОУ юридичних осіб та ідентифікаційних персональних номерів фізичних осіб), із забезпеченням автоматизованого формування звітності про сплату судового збору, актуальної облікової та іншої довідкової інформації.

Обов'язковою вимогою до обліку судового збору і формування звітності є захист, архівування та збереження даних, забезпечення можливості доступу до баз даних, у тому числі минулих звітних періодів (тільки в режимі перегляду), виведення на друк, у файл та на екран комп'ютера, відстеження за кожною сплатою судового збору його зарахування до бюджету.

Для зарахування коштів судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України Державна казначейська служба України відкриває відповідні рахунки за місцем знаходження судів.

Судовий збір перераховується у безготівковій або готівковій формі виключно через установи банків чи відділення зв'язку. За подання позовів, ціна яких визначається в іноземній валюті, судовий збір сплачується у гривнях з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземної валюти, встановленого Національним банком України на день сплати.

В платіжному документі у графі «код платника», платник судового збору – юридична особа вказує свій код ЄДРПОУ, платник – фізична особа вказує реєстраційний номер облікової

картки платника податків. У графі «Призначення платежу» вказується «За звернення (назва платника) до (назва суду) код ЄДРПОУ (код ЕДРПОУ суду)».

Платіжні доручення на безготівкове перерахування судового збору, квитанції банку про сплату судового збору додаються до позовних заяв, апеляційних скарг на рішення та постанови, до інших заяв щодо здійснення судом певних дій, за які передбачено сплату судового збору.

При сплаті судового збору готівкою до документа, щодо якого вчиняється відповідна дія, додається оригінал квитанції установи банку або відділення зв'язку, що прийняли платіж, а при перерахуванні судового збору з рахунка платника – останній примірник платіжного доручення з написом (поміткою) установи банку такого змісту «Зараховано в доход бюджету ____ грн. (дата)». Цей напис скріплюється першим і другим підписами посадових осіб і відбитком печатки установи банку з відміткою дати виконання платіжного доручення.

У випадках, коли перерахування судового збору проводиться з рахунка вкладника, до документа, оплаченого судовим збором, додається довідка, засвідчена підписом контролера і відбитком печатки кредитної установи.

Апарати судів, Державна судова адміністрація України та її територіальні управління для ведення оперативного обліку надходження судового збору, що надходить до бюджету, отримують відповідні документи від органів Державної казначейської служби України згідно з Порядком взаємодії між органами Державної казначейської служби України та Державної судової адміністрації України в процесі виконання державного бюджету щодо судового збору, затвердженого наказом Державної казначейської служби України, Державної судової адміністрації України.

Державна судова адміністрація України отримує від Державної казначейської служби України:

- відомості про зарахування та повернення судового збору з аналітичних рахунків за доходами (центральний рівень) як технологічний файл;
- звіти про виконання державного бюджету за судовим збором у розрізі областей в електронному вигляді.
- Апарати судів, територіальні управління Державної судової адміністрації України отримують від відповідних органів Державної казначейської служби України:
- відомості про зарахування та повернення судового збору з аналітичних рахунків за доходами у вигляді технологічного файлу;
- звіти про виконання державного бюджету за судовим збором у розрізі районних відділень за видами надходжень в електронному вигляді;
- відомість № 2 розподілу платежів до бюджету, які надійшли на рахунок 3311 «Кошти, які підлягають розподілу між державним та місцевими бюджетами», в електронному вигляді або її паперову копію;
- відомість № 2 розподілу платежів до бюджету, які надійшли на рахунок 3411 «Кошти, тимчасово віднесені на доходи державного бюджету, що підлягають розподілу», в електронному вигляді або її паперову копію;
- виписки з рахунків у вигляді електронного реєстру розрахункових документів.

Інформація про сплачені суми судового збору вноситься до АСДС працівниками апарату суду на підставі оригіналів платіжних документів. На підставі внесеної до АСДС інформації формують реєстри.

Обліку підлягає платіжний документ за вчинення кожної дії по справі, за яку, відповідно до пункту 2 статті четвертої Закону України «Про судовий збір» справляється судовий збір із посиланням на відповідний пункт таблиці ставок, у тому числі й щодо повторної видачі копії судового рішення; видачу дублікату судового наказу, роздрукування технічного запису судового засідання; видачу в електронному вигляді копії технічного запису судового засідання тощо.

Для забезпечення контролю за повнотою та своєчасністю сплати судового збору апарати судів повинні проводити оперативний облік надходжень судового збору на підставі відповідних документів.

Дані про надходження судового збору до бюджету відобразатимуться апаратами судів у реєстрі надходжень та повернень не пізніше наступного дня після отримання від органів

Державної казначейської служби України відомостей про зарахування та повернення судового збору у вигляді електронного реєстру розрахункових документів.

Також у відповідному документі повинні відобразитися й питання повернення судового збору. Зокрема, сплачений судовий збір підлягає поверненню частково або повністю у випадках, передбачених статтею 7 Закону України «Про судовий збір».

Як відомо, повернення судового збору проводиться на підставі засвідченої належним чином копії рішення суду про його повернення, платіжного документа та заяви платника, яка подається до органу державної казначейської служби за місцем сплати судового збору або розгляду справи (якщо справа була передана за територіальною підсудністю).

Заява з доданими документами подається протягом року з дня зарахування судового збору до бюджету.

Судовий збір повертається за рахунок поточних надходжень судового збору тим територіальним підрозділом Державної казначейської служби України, до якого він надійшов у порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 року № 845 «Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ» для стягнення коштів державного бюджету.

Відшкодування суми судового збору платнику у випадках, передбачених процесуальним законодавством, здійснюється на підставі відповідної ухвали суду за рахунок відповідача, вказаного в ухвалі. Для цього ухвала суду надається державному виконавцю.

У разі, якщо за адміністративним позовом відповідачем є суб'єкт владних повноважень відшкодування судового збору позивачеві здійснюється в порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 року № 845 «Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ» для безспірного списання коштів з рахунків боржника.

Важливим питанням залишається й проведення перевірок правильності ведення обліку сплаченого судового збору. У зв'язку з цим пропонуємо, щоб не менше одного разу на квартал апаратами судів проводиться аналіз правильності ведення обліку сплаченого судового збору, що підлягає стягненню за рішеннями суду та своєчасності вжиття заходів із забезпечення повного і своєчасного надходження стягнених сум судового збору до бюджету.

Управління аудиту ДСА України під час проведення контрольних заходів повинно перевіряти правильність ведення в судах обліку сплаченого судового збору, що підлягає стягненню за рішеннями суду та своєчасності вжиття заходів із забезпечення повного і своєчасного надходження стягнених сум судового збору до бюджету.

У судах перевірятиметься:

- чи сплачується судовий збір при подачі позовних заяв, зустрічних позовних заяв, заяв третіх осіб про вступ у справу з самостійними позовними вимогами, чи є в справі докази сплати судового збору і чи правильно він обчислений, чи правильно застосовуються ставки судового збору;
- чи правильно сплачується судовий збір у випадках збільшення суми позовних вимог;
- у випадках, коли позивач звільнений від сплати судового збору, перевіряється законність використання цих пільг, а також правильність обчислення й справляння судового збору як з позивачів, так і відповідачів;
- чи правильно стягується судовий збір по справах немайнового характеру, апеляційних скаргах;
- чи правильно оформляються документи про сплату судового збору, чи є на платіжних дорученнях відмітки установ банків про перерахування з рахунків платників сум на сплату судового збору, чи є в платіжних документах дані, що підтверджують сплату судового збору по тій справі, до якої доданий документ, і зарахування його до бюджету;
- інші питання, пов'язані з обліком надходжень судового збору.

Про наслідки перевірки складається акт, який повинен містити загальний стан роботи по справляння судового збору, факти порушень по зазначенням конкретних порушень норм Закону України «Про судовий збір», порядку його обліку, хто допустив порушення і до чого це призвело, а також яких заходів вжито в період перевірки для усунення виявлених недоліків і порушень та умов, що їм сприяли. Перший примірник акта з оригіналами пояснень керівника

апарату суду щодо причин порушень залишається у перевіряючого, а другий примірник – у суді.

На підставі матеріалів перевірок відповідні структурні підрозділи ДСА України готуватимуть висновки стосовно доцільності звернення до органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції та правоохоронних органів для вжиття відповідних заходів впливу.

Для зведеного оперативного обліку судового збору, що надходить до бюджету, а також його повернення ДСА України та її територіальними управліннями вестимуться реєстри надходжень та повернень судового збору (далі – реєстри) за відповідною формою.

Реєстри формуватимуться апаратами судів щоденно засобами програмного забезпечення загальним підсумком за день та наростаючим підсумком з початку року на підставі внесених даних після відображення в реєстрі сум надходжень та повернень за цей день.

Щоденно працівники апаратів судів дані реєстрів повинні звіряти з даними звіту про виконання державного та місцевих бюджетів за доходами, який формується органом Державної казначейської служби України та передаватися засобами електронного зв'язку до апарату суду в порядку, установленому спільним наказом Державної казначейської служби України та Державної судової адміністрації України.

За даними реєстрів складатиметься оперативна звітність про суми фактичних надходжень судового збору до бюджету з початку року.

Висновки. За дотримання запропонованих нами умов суб'єкти, що здійснюють контроль за надходженням судового збору, зможуть оперативно проводити облік його надходження та повернення (відшкодування). Зазначене сприятиме подальшому ефективному використанню таких коштів на потреби правосуддя.

Як напрямок подальших досліджень можна вказати на необхідність розроблення засад нормативного врегулювання процедури контролю за справлянням судового збору в судовій системі.

Conclusions. While implementing the proposed terms, subjects that monitor the flow of court fee will promptly conduct its accounting income and returns (refunds). The above will contribute to effective use of these funds for justice.

As a direction for further research the need to develop principles of normative regulation control procedures for collecting court fees in the judicial system can be pointed out.

Використана література

1. Господарський процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – Т.6. – С.57.
2. Деякі питання ведення обліку податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету: постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru>
3. Інструкція про порядок ведення органами державної податкової служби оперативного обліку платежів до бюджету: наказ Державної податкової адміністрації від 18.07.2005 № 276 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0843-05](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0843-05)
4. Інструкція про проведення виконавчих дій, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 15.12.99 № 74/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www. zakon.rada.gov.ua/go/z0489-12](http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0489-12)
5. Кодекс адміністративного судочинства України : за станом на 1 лип.2006 р. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 116 с.
6. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.93 № 7–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon.rada.gov.ua/go/7-93](http://www.zakon.rada.gov.ua/go/7-93)
7. Про державну податкову службу в Україні : закон України від 04.12.1990 № 509-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
8. Про судовий збір : закон України від 08 липня 2011 р; №3674-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
9. Цивільний процесуальний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Атіка, 2006. – 140 с.